

OP WEG

Muziek

**leerlijn voor z.m.l.-onderwijs
voor leerlingen met een IQ tot 35
inclusief werkvormen**

samengesteld door Jacqueline van Koolwijk

“Op Weg” is samengesteld door:

Jacqueline van Koolwijk

Muziektherapeute z.m.l.-school “De Kom”- Druten - J.vanKoolwijk@de-kom.nl

Docerend en uitvoerend musicus – info@vrijeklanken.nl / www.vrijeklanken.nl

i.s.m.:

Juul van den Hombergh

Muziektherapeute stichting “De Driestroom”- Elst

Theresia Elderhorst

Muziekagoge dagcentrum “Zideris”- Rhenen

Pieta van het Hoofd

Muziektherapeute KDC "De Rietpol"- Geldermalsen

Contact:

Vrije Klanken - muziek, muziektherapie & inspiratie

t.a.v. Jacqueline van Koolwijk

Gravendaal 1, 6653BR Deest

0487-511568 / info@vrijeklanken.nl / www.vrijeklanken.nl

“Op Weg” is een interne uitgave van z.m.l.- school “De Kom”- Druten (2011)

Update en heruitgave i.k.v. CMK-project

“Kwalitatieve muzieklessen voor leerlingen met een IQ lager dan 35”

© 2016 Jacqueline van Koolwijk – Deest

OP WEG

Muziek

**leerlijn voor z.m.l.-onderwijs
voor leerlingen met een IQ tot 35
inclusief werkvormen**

samengesteld door Jacqueline van Koolwijk

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	7
Z.m.l.-leerlijnen niveau 1	9
Ontwikkelingsstappen voorafgaand aan niveau 1	11
Werkvormen bij ontwikkelingsstappen voorafgaand aan niveau 1 van de z.m.l.-leerlijnen	13
Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 1	15
Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 2	21
Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 3	25
Voorbeelden muzieklessen rondom een thema	29
Muziekles thema Zomeravond	30
Muziekles thema Eten en Drinken	31
Muziekles thema Lente	32
Muziekles thema Notenboom / Herfst	33
Muziekles thema Het Weer	34
Muziekles thema De Zon / het Lichaam	35
Bijlage 1 – Liedjes	36
Bijlage 2 - Waaier	44

Op weg - een leerlijn voor leerlingen met een IQ tot 35

Z.m.l.-leerlijnen niveau 1

De leerlijn “Op Weg” is een leerlijn die een handvat wil zijn voor de muzieklessen binnen het onderwijs aan zeer moeilijk lerende leerlingen met een IQ tot 35. Voor leerlingen met een IQ van 35 en hoger heeft het pedologisch Instituut CED-Groep te Rotterdam¹ leerlijnen ontwikkeld voor de diverse vakken die in het onderwijs worden aangeboden. Zo ook voor “Muziek en Bewegen.”

Het eerste niveau dat benoemd wordt bij de kerndoelen voor “Muziek en Bewegen” in deze door de CED-groep ontwikkelde leerlijn, sluit aan bij het hoogste niveau van de “Op Weg” leerlijn. De leerlijn “Op Weg” leidt dus naar het eerste niveau van de kerndoelen zoals vermeld in de leerlijn van het CED.

Hieronder de omschrijving van dit eerste niveau van de 5 kerndoelen in de leerlijn “Muziek en Bewegen” voor z.m.l.-onderwijs zoals ontwikkeld door de CED-Groep in 2006.

¹ <http://www.cedgroep.nl/>

Kerdoel	Omschrijving niveau 1
<u>Kerdoel 1: leerlingen leren liederen uit de eigen en andere culturen alleen en in groepsverband zingen</u>	1.1 Zingen – niveau 1 <ul style="list-style-type: none"> • Zingt klanken uit een liedje na • Beleeft plezier aan het samen zingen
<u>Kerdoel 2: leerlingen leren bewegen</u>	2.1 Bewegen op muziek – niveau 1 <ul style="list-style-type: none"> • Beweegt ongericht met het lichaam op de muziek • Richt zijn aandacht op de muziek gedurende enkele seconden
<u>Kerdoel 3: leerlingen kunnen luisterend muziek beleven en genieten,</u>	3.1 Muziek beleven – niveau 1 <ul style="list-style-type: none"> • Geniet van muziekactiviteiten • Komt tot rust bij muziekactiviteiten • Komt los bij muziekactiviteiten 3.2 Muziek beluisteren, onderscheiden en benoemen – start bij niveau 3
<u>Kerdoel 4: leerlingen kunnen begeleidingsritmes spelen op (school)instrumenten</u>	4.1 Ritmisch muziek maken met instrumenten <ul style="list-style-type: none"> • Verkent instrumenten door deze te bekijken en aan te raken
<u>Kerdoel 5: leerlingen kunnen een muziekstuk maken en uitvoeren.....</u>	5.1 Muziekstuk maken – start bij niveau 8

Ontwikkelingsstappen voorafgaand aan niveau 1

Welke stappen zijn nodig om te komen tot de bovengenoemde doelen op niveau 1? Of beter gezegd: welke ontwikkelingsstappen maken leerlingen normaal gesproken, dus met een gezonde ontwikkeling, om tot de bovengenoemde doelen op niveau 1 te komen? Deze ontwikkelingsstappen vormen de leerlijn “Op Weg”.

De indeling van de ontwikkelingsstappen is gebaseerd op 3 lichaamsgebonden ordeningsfasen. Deze ordeningsfasen zijn uitgewerkt aan de hand van de theorie van Dorothea Timmers-Huigens.¹

Ontwikkelingsstappen voorafgaand aan niveau 1 z.m.l.-leerlijn			Omschrijving niveau 1 z.m.l.-leerlijn
Lichaamsgebonden ordeningsfase 1	Lichaamsgebonden ordeningsfase 2	Lichaamsgebonden ordeningsfase 3	
<ul style="list-style-type: none"> • Ondergaat muziek • Laat als reactie op muziek geluiden horen van lust en onlust 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft gerichte aandacht voor geluid • Maakt willekeurige geluidjes bij muzikaal contact 	<ul style="list-style-type: none"> • Herkent een liedje 	1.1 Zingen – niveau 1 <ul style="list-style-type: none"> • Doet klanken uit een liedje na • Beleeft plezier aan het samen zingen
<ul style="list-style-type: none"> • Ondergaat muziek 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft gerichte aandacht voor geluid • Voorkeur voor verschillende klanken en bewegingen 	<ul style="list-style-type: none"> • Beweegt instinctief mee met muziekjes, bijv. gaat bij een driekwartsmaat als vanzelf heen en weer bewegen 	2.1 Bewegen op muziek – niveau 1 <ul style="list-style-type: none"> • Beweegt ongericht met het lichaam op de muziek • Richt zijn aandacht op de muziek gedurende enkele seconden

¹ Voor een uitgebreide beschrijving, zie het boek "Vreugde beleven aan je mens zijn"- Dorothea Timmers-Huigens, 1981, ISBN: 9060878388

<ul style="list-style-type: none"> • Ondergaat muziek • Laat als reactie op muziek geluiden horen van lust en onlust • Klank en stem worden alleen in nabijheid ervaren 	<ul style="list-style-type: none"> • Gericht kijken en volgen van geluid • oogcontact • Voorkeur voor verschillende klanken 	<ul style="list-style-type: none"> • Herkent geluiden, klanken en bewegingen (bijv. bij de eerste klanken van de gitaar zie je een reactie.) • Geeft reactie op eenvoudige muzikale tegenstellingen 	<p>3.1 Muziek beleven – niveau 1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geniet van muziekactiviteiten • Komt tot rust bij muziekactiviteiten • Komt los bij muziekactiviteiten <p>3.2 Muziek beluisteren, onderscheiden en benoemen – start bij niveau 3</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Brengt willekeurig een instrument in beweging wat binnen handbereik is • Maakt willekeurig geluidjes en experimenteert 	<ul style="list-style-type: none"> • Manipuleert met een instrumentje • Houdt handen op een instrument 	<ul style="list-style-type: none"> • Houdt handen gericht op een instrument • Probeert geluid uit een instrument te krijgen • Klapt bij een klapspelletje 	<p>4.1 Ritmisch muziek maken met instrumenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verkent instrumenten door deze te bekijken en aan te raken
<p>---</p>	<p>---</p>	<p>---</p>	<p>5.1 Muziekstuk maken – start bij niveau 8</p>

Werkvormen bij ontwikkelingsstappen voorafgaand aan niveau 1 van de z.m.l.-leerlijnen

We zijn op weg..... Op weg naar de kerndoelen op niveau 1 van de z.m.l.-leerlijn. We leren over Muziek en Beweging.

Bij iedere ontwikkelingsstap die de leerling op die weg maakt, of gaat maken, worden in de onderstaande 3 schema's muzikale werkvormen beschreven. De schema's zijn gebaseerd op de 3 lichaamsgebonden ordeningsfasen, zoals in het bovenstaande werd beschreven. Iedere werkvorm heeft tot doel de leerling op een eenvoudige en plezierige manier te stimuleren en te ondersteunen om een ontwikkelingsstap te kunnen zetten.

De werkvormen en liedjes zijn o.a. genomen uit onderstaande boeken:

- “*Muziek tussen schoot en school*” Marijke Albers, Rita Rikhof (uitg.: De toorts, ISBN 90 6020 738 6)
- “*Oefeningen en spelletjes*” stichting Amarant - Breda (interne uitgave)
- “*Ding Dong*” José Bakker en Thea Zaat (uitg.: Stichting ter bevordering van de Muzikale Vorming, ISBN 90-321-0437-3)
- “*Eigenwijs*” Frans Haverkort ed. (uitg.: Stichting ter bevordering van de Muzikale Vorming, ISBN 90804971-1-8)
- “*In de kring*” Juul van den Hombergh (boek & cd - eigen uitgave Juul van den Hombergh, hommeke@planet.nl)
- “*Muziek en snoezelen*” Jacqueline van Koolwijk (uitg.: jlpvankoolwijk@hetnet.nl , 2008, ISBN 978-90-813470-1-3)
- “*Muziek, natuurlijk!*” (incl.CD) Jacqueline van Koolwijk (uitg.: jlpvankoolwijk@hetnet.nl , 2011, ISBN 978-90-813470-3-7)
- “*Plitse Pletse*” Hanneke Moerdijk (boek & cd - uitg. Bohn Stafleu Van Loghum, 2000, ISBN 90-313-2548-1)

Brongegevens van geadviseerde cd's zijn in de schema's vernoemd.

Muzieklessen binnen het z.m.l.-onderwijs worden vaak opgehangen aan een thema. Bijvoorbeeld: de lente, vogels, zomer, Sinterklaas, winter, weer, etc. Na de beschrijving van de werkvormen in de drie schema's worden er daarom een aantal voorbeelden gegeven van hoe je muzieklessen rondom een thema kunt opzetten, waarbij de werkvormen bij een ontwikkelingsniveau in die muziekles gebruikt worden.

Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 1

<i>Ontwikkelingsstappen</i>	<i>Werkvormen</i>
<p>Zingen</p> <ul style="list-style-type: none"> Ondergaat muziek Laat als reactie op muziek geluiden horen van lust en onlust 	<ul style="list-style-type: none"> Zing in een rustig tempo het lied “Hallo” – Bram Pak (lied nr. 1, blz. 37, “Muziek tussen schoot en School”) of “Allemaal in de kring” - Juul van den Hombergh en noem hierin de naam van de leerling. Voer “klank”-gesprekjes met de leerling, door zijn / haar geluiden te imiteren Zing voor een leerling afzonderlijk het liedje “Doe maar na” – trad./Annie Langelaar. Gebruik in het lied geluiden waarvan je weet dat de leerling ze maakt of maken kan. De leerling kan deze geluiden dan imiteren. Of pas de tekst van het lied zo aan, dat de docent de geluiden die de leerling op dat moment maakt na moet doen. (lied nr. 12, blz. 46, “Muziek tussen schoot en School”) Zing voor een groep leerlingen het lied “La la la” – Hanneke Moerdijk. Je zingt de melodie drie keer om de leerlingen er aan te laten wennen. De eerste keer zing je vrij zacht, de tweede keer iets luider en de derde keer klap je, terwijl je zingt, in je handen. In plaats van de tekst kunnen geluiden gemaakt worden zoals “aaa”, “ooo”, “ieie”, “prrr” of “sjjj” of geluiden die de leerling maakt. (blz. 25 uit “Plitse Pletse”- Hanneke Moerdijk, cd-nr.23) Maak improvisaties met je stem. Je kunt bijvoorbeeld gekke geluiden maken, snurken, gapen, “winden” laten, heel hoog of juist heel laag spreken, klakken met je tong of niezen. Herhaal ieder geluid dat je maakt een aantal keren.
<p>Bewegen op muziek</p> <ul style="list-style-type: none"> Ondergaat muziek 	<ul style="list-style-type: none"> Spreek <i>ritmisch</i> het versje “Dit voetje, dat voetje” en raak daarbij op iedere 1^e tel van de maat beide voeten van de leerling afwisselend aan. Bij de tekst: “groter was”, kun je eventueel beide armen van de leerling de lucht in steken. (zie nr. 9, blz. 44, “Muziek tussen schoot en School”) Klap met je handen een ritme op de benen of armen van de leerling. Je klappt eigenlijk een heel

eenvoudig, zich voortdurend herhalend, ritmisch motief. Zing hierbij eventueel een passend lied. Voorbeelden zijn: “Doep, doep”, blz 19, of “Ma come bali bela bimba”, blz.274 uit “Eigenwijs” (“Eigenwijs” - Frans Haverkort ed.; uitg. Stichting ter bevordering van de Muzikale Vorming, ISBN 90804971-1-8) Klap niet het woordritme van het lied, maar blijf een constant ritme gebruiken. Bij de wals “Ma come bali bela bimba” kan dat bijvoorbeeld zijn: één klap op het rechterbeen en twee klappen op het linkerbeen.

- Zing Wiegenliedjes, terwijl je de leerling heen en weer wiegt. Dit kan zittend op schoot zijn, zittend achter het kind, maar ook rustig wiegend lopend door de ruimte, om deze op een hele veilige manier te gaan ontdekken. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) Jongere leerlingen kun je ook heel goed in een deken leggen die je met twee personen vasthoudt. Vervolgens beweeg je de deken met de leerling wiegend heen en weer.
- Leg de leerling op de bobathbal en rol deze, terwijl je een bijpassend liedje zingt, heen en weer. Als je zelf voor de leerling zit, kan het vanuit een heel ontspannen houding naar je kijken en contact maken. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) In plaats van zelf zingen, kun je ook gebruik maken van een muziekopname die ondersteunend is bij een rustig heen en weer gaande, wiegende beweging. Goed te gebruiken zijn o.a.
 - “Wild Child” van Enya (cd “A day without rain” - Enya 2001 Warner Music Group WEA324CD Germany)
 - “First human feeling” (cd "Enam - Purple And Gold", 2006 Oreade Music EAN/UPC 689973618926 / 689973618926)
 - “Lazy mood” – Jan Brandsma en René Meer (cd “At Ease” – Miragram 39.0507)
- Samen in een schommelbal of op een schommel en daarbij liedjes zingen. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) Schommelliedjes zijn wat actiever dan wiegenliedjes. Voorbeelden van schommelliedjes zijn: “Ga maar lekker zitten” – Theresia Elderhorst (**Zie bijlage 1 voor notenschrift.**) In plaats van zelf zingen, kun je ook gebruik maken van een muziekopname die ondersteunend is bij een heen en weer gaande (schommel-)beweging. Goed te gebruiken zijn o.a.
 - “Autumn comes” (cd “At Ease” – Miragram 39.0507)
 - “Syl” - Jan Brandsma en René Meer (cd “At Ease” Miragram 39.0507)
 - instrumentale versie van het lied “Schaatsen” van Marianne Wiersema (track 29 op cd bij het boek: “Hé, doe je mee?” – Marianne Wiersema, (ISBN: 9789060208113 · 2006, uitgeverij: De Toorts)

Muziek beleven

- Ondergaat muziek

- Laat telkens één leerling op de Big Bom zitten. Dit is een hele grote houten rechthoekige spleettrom. Speel een eenvoudig ritme op 2 toetsen van de trom, dat je telkens herhaalt. Bijvoorbeeld: lang ---, kort, kort. De leerling kan het gespeelde ritme horen en de trillingen van het muziekinstrument goed voelen.
- Luister samen met de leerling naar een muziekfragment met een rustig karakter, bijvoorbeeld:
 - “Gnossienne nr.3” van Erik Satie (cd “Satie: Works for piano - Aldo Ciccolini” EMI classics7243 5 67239 2 4)
 - “Swan” uit “Carnival des animaux” van Camille Saints-Saens (cd “Carnaval des animaux” Camille Saint-Saens – Arco Baleno Ensemble – Et’cetera KTC1266)
 De hierboven genoemde muziekopnames ter ondersteuning van zowel wiegende als schommelbewegingen zijn ook voor dit doel prima te gebruiken.
- Zing het lied “k Hoor de vogels in het riet” – Coby Akkersdijk, en laat na het zingen een dierengeluidendoosje horen met het geluid van een vogeltje.
- Luister naar het geluid van een speeldoosje of het enkele geluid van muziekinstrumenten binnen een snoezelactiviteit. (zie de diverse mogelijkheden in het boek: “Muziek en Snoezelen” – Jacqueline van Koolwijk.)
- Neem een licht doek en beweeg dat in de puls van een lied boven de leerling, zodat het de wind van het doek kan voelen in de beweging van het lied. Speel tussendoor met de leerling en het doek, door bijvoorbeeld het doek over de leerling te laten glijden, zelf achter het doek vandaan te komen, zodat de leerling zich leert richten in contact. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) Deze werkvorm kan prima toegepast worden bij het lied “Waaien” van Hanneke Moerdijk (blz.94 uit “Plitse Pletse”- Hanneke Moerdijk cd-nr.41), het lied “Zwieren zwaaien” (blz.197 uit “Ding Dong” – José Bakker en Thea Zaat, uitg.: Stichting ter bevordering van de Muzikale Vorming, ISBN 90-321-0437-3) of het lied “Een beetje wind” van Theresia Elderhorst **(Zie bijlage 1 voor notenschrift.)**
- De vorige werkvorm kan gevarieerd worden door i.p.v. het doek repen crepe papier of glimmend inpakpapier te gebruiken, of een grote waaier. **(zie bijlage 2 voor afbeelding.)** Deze werkvorm kan prima ondersteund worden door cd-fragmenten. Bijvoorbeeld:
 - “First human feeling” (cd "Enam - Purple And Gold", 2006 Oreade Music EAN/UPC 689973618926 /

<ul style="list-style-type: none"> • Laat als reactie op muziek geluiden horen van lust en onlust 	<p>689973618926)</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Autumn Comes” - Jan Brandsma en René Meer (cd “At Ease” – Miragram 39.0507) • “Syl” - Jan Brandsma en René Meer (cd “At Ease” – Miragram 39.0507) <ul style="list-style-type: none"> • Voer “klank”-gesprekjes met de leerling, door zijn / haar geluiden te imiteren • Maak allerlei soorten (stem-)geluiden om in contact met de leerling te komen en wacht reacties af. Het is verleidelijk je te richten op het uitlokken van een lach, maar verstillings, boosheid, e.d. laten ook zien dat de leerling het contact met de muziek, en dus met jou, aangaat en kunnen waardevol zijn om deze gevoelens tot uiting te brengen. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)
<ul style="list-style-type: none"> • Klank en stem worden alleen in nabijheid ervaren 	<ul style="list-style-type: none"> • Zing het lied “Lie La Luik” – Annie Langelaar en raak daarbij de buik van de leerling aan. Buik kan gevarieerd worden met een ander lichaamsdeel. (lied nr. 2, blz. 37, “Muziek tussen school en School”) • Zing een lied waarbij je een lichaamsdeel van de leerling benoemt, terwijl je het tegelijkertijd aanraakt. Liedvoorbeelden zijn: “Hier zit je hoofd”, “Hier zijn je benen”, “Effe shaken” – Juul van den Hombergh (blz. 3, 6 en 7 uit “In de kring” – eigen uitgave Juul van den Hombergh) • Observeer de ademhaling van de leerling en adem daarin mee. Zing in dit tempo een lied of maak klanken met je stem op de uitademing. De leerling zal zich bevestigd voelen in zijn persoon. (Bij snel afgeleide en drukke leerlingen kun je zo proberen om het ademhalings tempo iets te verlagen, terwijl je bij passieve leerlingen dit juist iets kunt verhogen. Een snel tempo versterkt over het algemeen de gerichtheid op de buitenwereld, terwijl een langzaam tempo meer de beweging naar binnen stimuleert.) (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)

Ritmisch muziek maken met instrumenten

<ul style="list-style-type: none"> • Brengt willekeurig een instrument in beweging wat 	<ul style="list-style-type: none"> • Zing het lied “Tingeling Ting Ting” – Rita Rikhof en laat na het zingen belletjes horen; na het 2^e couplet een handtrom. De tekst kun je aanpassen om met andere muziekinstrumenten te variëren. Houdt het instrument wanneer je, of nadat je, het bespeelt binnen handbereik van de leerling. (lied nr. 17, blz. 50, “Muziek tussen school en School”)
---	--

binnen
handbereik is

- Maakt willekeurig geluidjes en experimenteert
- Samen met water spelen en daar bijpassende liedjes over zingen. Liedjes of versjes met een signaalfunctie worden vaak erg leuk gevonden, zoals 1, 2..... plons!! Hiermee stimuleer je de leerling zijn handen te gebruiken en kun je ook speels samen spetteren. Een beetje water op je neus, bij de leerling en bij jou. Laat de leerling ook voelen aan je gezicht. Daarmee stimuleer je dat de leerling zich op jou kan richten. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)
- Bovengenoemde spelletjes kun je ook doen met papiersnippers in een trommel, of balletjes in een trommel.
- Laat de leerlingen experimenteren met doorzichtige flesjes of ballonnen gevuld met peulvruchten, sesamzaad, rijst, steentjes, e.d. Eventueel kan hierbij het lied “Rammelen”- Juul van den Hombergh gebruikt worden. (blz. 12 uit “In de kring” – eigen uitgave Juul van den Hombergh)

Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 2

<i>Ontwikkelingsstappen</i>	<i>Werkvormen</i>
<p>Zingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Heeft gerichte aandacht voor geluid • Maakt willekeurige geluidjes bij muzikaal contact 	<ul style="list-style-type: none"> • Zing in een rustig tempo een begroetingslied, bijvoorbeeld het lied “Hallo” – Bram Pak (lied nr. 1, blz. 37, “Muziek tussen schoot en School”) of “Allemaal in de kring” - Juul van den Hombergh en noem hierin de naam van de leerling. • Imiteer de geluiden die de leerling maakt en kijk of de leerling daarna weer op jou reageert. Ga zo zitten dat de leerling goed naar je gezicht kan kijken. Maak overdreven bewegingen met je mond en wacht af hoe de leerling daarop reageert. Als er beurtspel ontstaat, kun je wat kleine variaties in klanken gaan maken. Imitert de leerling je? (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) • Zing voor een leerling afzonderlijk het liedje “Doe maar na” – trad./Annie Langelaar. Gebruik in het lied geluiden waarvan je weet dat de leerling ze maakt of maken kan. De leerling kan deze geluiden dan imiteren. Of pas de tekst van het lied zo aan, dat de docent de geluiden die de leerling op dat moment maakt na moet doen. (lied nr. 12, blz. 46, “Muziek tussen schoot en School”)
<p>Bewegen op muziek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Heeft gerichte aandacht voor geluid • Voorkeur voor verschillende klanken en bewegingen 	<ul style="list-style-type: none"> • Herhaal een kort eenvoudig motief op een muziekinstrument terwijl je door de ruimte loopt. De leerling kan het geluid horen en er zijn blik naar richten. Op deze manier ervaart de leerling al luisterend de grootte van de ruimte waarin hij zich bevindt, • Spreek <i>ritmisch</i> het versje “Dit voetje, dat voetje” en raak daarbij op iedere 1^e tel van de maat beide voeten van de leerling afwisselend aan. Bij de tekst: “groter was”, kun je eventueel beide armen van de leerling de lucht in steken. (zie nr. 9, blz. 44, “Muziek tussen schoot en School”) • Zing een Wiegenliedje, bijvoorbeeld “Slaap kindje slaap”, en beweeg (de jonge) leerling in het ritme van het lied rustig op en neer. • Zing het lied “Draaien”- Hanneke Moerdijk en draai de leerling (in de rolstoel) om zijn eigen as in

het tempo waarin je het lied zingt. (blz. 64 uit “Plitse Pletse”- Hanneke Moerdijk, cd-nr.12)

- Maak een choreografie voor een rolstoeldans bij een korte instrumentale cd-opname en voer deze uit met de leerling in de rolstoel. Bruikbaar hiervoor is bijvoorbeeld de “Blumenwals” van J. Strauss.
- Bied je beide, open handen aan de leerling aan. Wanneer de leerling als reactie hierop zijn handen aanbiedt, ga je samen klappen op de volgende tekst: “klap-pen, klap-pen, klap-pen..... pats!!” Bij de laatste lettergreep van “klap-pen” wacht je. Je beweegt de handen van de leerling verder uit elkaar en je nodigt de leerling uit om de handen op elkaar te laten klappen, waarbij je “pats” uitspreekt. Wanneer een leerling een overgevoeligheid heeft in de handen, kan het klappen vervangen worden door bijvoorbeeld stampen en maak je de bewegingen met de voeten. Je neemt dan dus met jouw handen de voeten van de leerling.
- Spreek het versje “Zeven kleine eendjes”- José Bakker ritmisch uit, terwijl je met platte handen op tafel of de grond het lopen van de eenden nadoet. Na de tekst “Foei! Dat dat mag toch niet moedereend wordt kwaad!” ren je als kleine eendjes met je handen snel terug naar de beginplek. (lied nr. 26, blz. 59, “Muziek tussen Schoot en School”)
- Zing het lied “Klap eens in de handen” en beweeg er bij. Doe dit zichtbaar voor de leerlingen en stimuleer hen de bewegingen ook zelf te maken.
- Zing het lied “Klap klap” (uit Dordrecht) en maak de beweging erbij. Varieer ook met “patsen” en dag zwaaien met de handen. (lied nr. 28, blz. 61, “Muziek tussen schoot en School”)
- Zing het lied “Mijn handen die gaan dansen”- Juul van den Hombergh. In dit lied worden bewegingen bezongen die je samen met de armen van de leerling maakt: eerst op- en neer gaande bewegingen en daarna zwaaibewegingen. (blz. 29 uit “In de kring” – eigen uitgave Juul van den Hombergh)

Muziek beleven

- Gericht kijken en volgen van geluid
- Zing het lied “k Hoor de vogels in het riet” – Coby Akkersdijk, en laat na het zingen een dierengeluidendoosje horen met het geluid van een vogeltje.
- Luister naar het geluid van een speeldoosje of het enkele geluid van muziekinstrumenten binnen een

	<p>snoezelactiviteit. Plaats de leerlingen in een kringopstelling. Begin zichtbaar voor iedereen en ga daarna al spelend de kring uit en loop om de cirkel van leerlingen heen. (zie de diverse mogelijkheden in “Muziek en Snoezelen” – Jacqueline van Koolwijk.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiekeboe-spel met de (hand-)trommel: houd de trommel voor het gezicht van de leerling en speel erop of zing in de trommel. Na een signaal, zoals bij. “en.....”, waarbij je stem omhoog gaat, laat je de trommel zakken en roep je “kiekeboe”. Dit spel herhaalt zich, waarbij je de spanning op kunt bouwen door bijv. wat langer of korter te wachten met “kiekeboe”. Hiermee stimuleer je het alert zijn van de leerling. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda). Bij deze werkvorm kan het lied “Kiekeboe”- Wanda Poot gezongen worden. (lied nr. 23, blz. 57, “Muziek tussen Schoot en School”) • Zing het liedje “Ollekebolleke remisolleke, Ollekebolleke knol!” Bij knol sla je op een handbekken. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)
<ul style="list-style-type: none"> • oogcontact • Voorkeur voor verschillende klanken 	<ul style="list-style-type: none"> • Kiekeboe-spel (zie boven) maar nu met een doek i.p.v. een trommel. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) • Zing het lied “Met handen en voeten” of “Kusjes geven?” - Hanneke Moerdijk. Zorg dat de leerling je goed kan zien. Maak zelf oogcontact en nodig met je bewegingen passend bij de tekst van het lied de leerling uit om oogcontact met jou te maken. (resp. blz.42 en blz. 46 uit “Plitse Pletse”- Hanneke Moerdijk; cd-nr.3 en cd-nr.20) • Lok oogcontact uit door het lied “He hallo zeg kiekeboe”- Juul van den Hombergh. Tijdens het zingen van het lied houd je een masker, een doek of je handen voor je ogen. Bij het laatste woord “kiekeboe”, kom je daar achter te voorschijn. (blz. 33 uit “In de kring” – eigen uitgave Juul van den Hombergh) • Luister samen met de leerling naar een muziekfragment met een rustig karakter, bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • “Gnossienne nr.3” van Erik Satie (cd “Satie: Works for piano - Aldo Ciccolini” EMI classics7243 5 67239 2 4) • Zing het lied “Ritselen” – Hanneke Moerdijk en laat aan de hand van dit lied verschillende geluiden van materialen of muziekinstrumenten horen. (blz.65 uit “Plitse Pletse”- Hanneke Moerdijk; cd-nr.11)

- Zing het lied “Tingeling Ting Ting” – Rita Rikhof. Laat na het zingen van de tekst belletjes horen. Als je de tekst aanpast, kun je op een zelfde manier ook de klanken van andere muziekinstrumenten laten horen (lied nr. 17, blz. 50, “Muziek tussen Schoot en School”)

Ritmisch muziek maken met instrumenten

- Manipuleert met een instrumentje
- Geef de leerling een gemakkelijk te hanteren instrumentje, zoals een bellenkrans. Zelf zing en/of speel je erbij. Zorg ervoor dat je niet teveel overheerst en de leerling de kans krijgt zich hoorbaar te maken, al is het nog zo zacht. Dit stimuleert tot verder experimenteren. Grijp niet meteen in als de leerling iets anders met het instrument doet dan waarvoor het bedoeld is. Dingen in je mond steken, kan nodig zijn om zelf later tot spelen te kunnen komen en is een manier om het materiaal te ontdekken. Op tafel slaan is vaak ook gemakkelijker dan vrij in de ruimte met een bellenkrans te schudden. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)
- Zing het lied “Tingeling Ting Ting” – Rita Rikhof. Laat na het zingen van de tekst belletjes horen. Als je de tekst aanpast, kun je op een zelfde manier ook de klanken van andere muziekinstrumenten laten horen. (lied nr. 17, blz. 50, “Muziek tussen Schoot en School”) Leg na het zingen en spelen het zelfde muziekinstrumentje uitnodigend voor de leerling.
- Houdt handen op een instrument
- Leg de handen van de leerling op het trommelvel en speel er een ritme op, of maak andere geluiden op de trom, zoals bijv. krassen. (Doe dit pas wanneer de leerling zelf interesse getoond heeft in het muziekinstrument, bijvoorbeeld door er naar te kijken of te reiken!) Kijk of de leerling ook zijn handen gaat bewegen of dat je het samen kunt doen. Het zelfde kan ook met (blote) voeten. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)

Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 3

<i>Ontwikkelingsstappen</i>	<i>Werkvormen</i>
<p>Zingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Herkent een liedje 	<ul style="list-style-type: none"> • Zing in een rustig tempo een begroetingslied, bijvoorbeeld het lied “Hallo” – Bram Pak (lied nr. 1, blz. 37, “Muziek tussen schoot en School”) of “Allemaal in de kring” - Juul van den Hombergh en noem hierin de naam van de leerling.
<p>Bewegen op muziek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beweegt instinctief mee met muziekjes, bijv. gaat bij een driekwartsmaat als vanzelf heen en weer bewegen 	<ul style="list-style-type: none"> • Zing liedjes die uitnodigen tot meebewegen in verschillende maatsoorten bijvoorbeeld een mars en een wals. Een voorbeeld is het traditionele liedje “Klap eens in de handen”. Dit lied start in een tweekwarts maat en gaat bij de tekst “Zo varen de scheepjes voorbij” over in een driekwarts maat. • Beluister muziekopnames die uitnodigen tot meebewegen in verschillende maatsoorten. Luister bijvoorbeeld naar de verschillende delen uit de “Notenkraker” van Tsjajkovski. (cd: Tsjajkovski “De Notenkraker” verteld door Jenny Arean / Kirov Orkest, St.Petersburg o.l.v. Valery Gergiev Philips 00289 4769786) <p>in driekwarts maat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Feest” • “Bloemenwals” <p>In tweekwarts maat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Mars” • “Chinese Dans” • “Dans van de Rietfluitjes” (matig snel tempo) • “Russische dans” (snel tempo)
<p>Muziek beleven</p>	

<ul style="list-style-type: none">• Herkent geluiden, klanken en bewegingen (bijv. bij de eerste klanken van de gitaar zie je een reactie.)	<ul style="list-style-type: none">• Gebruik een vast begin- en eindlied bij de muziekactiviteit / -les. Ook bij andere vaak terugkerende handelingen kun je vaste liedjes gebruiken. Voorbeelden voor liedjes kun je o.a. vinden in “Hé, ga je mee?” – 35 verwijslidjes (uitgave: esdégé.Reigersdaal, cd en boekje.)
<ul style="list-style-type: none">• Geeft reactie op eenvoudige muzikale tegenstellingen	<ul style="list-style-type: none">• Varieer in je manier van zingen: langzaam of snel, hoog of laag en observeer wat de leerling prettig vindt en waarop hij reageert. (Lage tonen werken over het algemeen ontspannend en hoge meer activerend. Een snel tempo zal uitnodigen tot beweging, terwijl een langzaam tempo zal uitnodigen tot kalmte en ontspanning.) (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)• Ga in op klanken die de leerling maakt. Er ontstaat een “klankendialoog”. Breng variaties aan in ritme, toonhoogte en geluidsterkte. Lok de leerling uit deze variaties te volgen en volg zelf ook de variaties van de leerling. Het werkt het beste als jouw variatie dicht ligt bij de klanken van de leerling. Een te grote variatie is voor de leerling iets totaal nieuws. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)• Zing liedjes waarin de tegenstelling sterk-zacht voorkomt.<ul style="list-style-type: none">• Leuk voor in de lente: Leg een groot doek over een leerling en stimuleer iedereen om heel stil te zijn, zodat het bolletje kan blijven slapen. Speel dan (zelf of een leerling) plotseling sterk op een triangel of bel. De wekker gaat!! Het bolletje wordt wakker en het doek mag voorzichtig weggehaald worden. Eventueel kan hier het liedje “Krokusbolletje” bij gezongen worden. Of, nadat de wekker gegaan is, het lied “’t Is Lente”- Jacqueline van Koolwijk (uit “Muziek, Natuurlijk!”)• Improviseer met de tegenstelling zacht-sterk. Speel op een (staande) trom het zachte geluid van kleine regendruppeltjes door met je vingers op het vel te tikken en daarna gaat het..... heel... hard.... hagelen! Speel dan met houten drumstokken op het trommelvel.• Beluister 2 muziekfragmenten met een tegengesteld karakter, bijvoorbeeld eerst langzaam / ontspannend (“Swan” uit “Carnival des Animaux” van Camille Saints Saens) en daarna snel / activerend (“Aviary” uit “Carnival des Animaux” van Camille Saints Saens) (cd “Carnaval des animaux” Camille Saint-

Saens – Arco Baleno Ensemble – Et’cetera KTC1266).

Tegelijkertijd met het beluisteren naar de muziek, kan gezwaaid worden met grote linten die de bewegingen binnen de muziek volgen.

Ritmisch muziek maken met instrumenten

• Houdt handen gericht op een instrument	• Nodig de leerling d.m.v. een lied uit om zijn handen in de richting van een trom te bewegen. Goed bruikbaar is het lied “Geef mij je ene hand.” Van Theresia Elderhorst. (zie bijlage 1 voor notenschrift.)
• Probeert geluid uit een instrument te krijgen	• Leg de handen van de leerling op het trommelvel en speel er een ritme op, of maak andere geluiden op de trom, zoals bijv. krassen. Kijk of de leerling ook zijn handen gaat bewegen of dat je het samen kunt doen. Het zelfde kan ook met (blote) voeten. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) • Om beurten met een muziekinstrumentje spelen: stimuleer de leerling om het instrument weer aan jou te geven. Zo komt er structuur in het spel en ontstaat er begin en einde in spel en contact. Het beurtspel is in gelijke fases verdeeld; observeer of de leerling deze spanningsboog gaat aanvoelen. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) • Geef de leerling wat muziekinstrumentjes en laat hem zelf hiermee experimenteren. Hij zal misschien nog niet zo gericht zijn op muzikaal bezig zijn, maar stimuleer de leerling wel om zelf initiatieven te nemen en actief te zijn. Je kunt de leerling hierin volgen en meedoen. Zo kun je ook de voorkeuren van de leerling ontdekken. (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda) • Laat de leerling de handtrom als trom gebruiken. Laat hem met zijn handen spelen: de stok als verlengstuk van je arm is nog erg moeilijk. Daarnaast is een direct contact met het trommel en het voelen van het effect van het spel te prefereren boven het spelen met een stok/ (“oefeningen en spelletjes” – stichting Amarant – Breda)
• Klapt bij een klapspelletje	• Nodig de leerling uit tot klappen aan de hand van “klap-liedjes”. Bijvoorbeeld: “Klap eens in de handen”- traditioneel, of het lied “Met handen en voeten”- Hanneke Moerdijk (blz. 42 uit “Plitse Pletse”- Hanneke Moerdijk cd-nr.3)

Voorbeelden muzieklessen rondom een thema

Muzieklessen binnen het z.m.l.-onderwijs worden vaak gekoppeld aan een thema. Bijvoorbeeld: de lente, vogels, zomer, Sinterklaas, winter, weer, etc. Hieronder worden een aantal voorbeelden gegeven van hoe je muzieklessen rondom een thema kunt opzetten, waarbij diverse van de hiervoor genoemde werkvormen behorend bij een ontwikkelingsniveau, in die muziekles gebruikt worden.

In het schema van de voorbeelden worden “facetten”¹ benoemd. Diverse muzikale facetten kunnen gebruikt worden om een ontwikkelingsstap te stimuleren. Welke ontwikkelingsstap er gestimuleerd wordt, wordt in de tweede kolom van het schema beschreven, waarna de uitgewerkte werkvorm in de derde kolom beschreven wordt.

¹ Een compleet overzicht van facetten is te vinden in het boek “ Hé, doe je mee?” van Marianne Wiersema. ISBN: 9789060208113 · 2006, uitgeverij: De Toorts

Muziekles thema Zomeravond

Ontwikkelingsniveau: Lichaamsgebonden ordeningsfase 1
Cd-opname: “Gymnopédie 1”- E. Satie
Lesdoel: Muziek beleven
Thema: Zomeravond
Benodigdheden: Krekeldoosje; cd-opname “Gymnopédie 1”- E. Satie

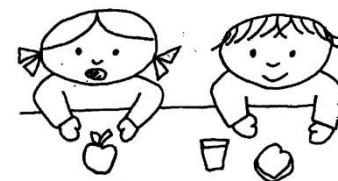

Introductie: Begroeten met lied of vaste cd-opname

Facetten	Ontwikkelingsstap	Hoe
1. Gehoor – richting geluidsbron	Muziek beleven - Gerichte kijken en volgen van geluid	<ul style="list-style-type: none">In de zomer hoor je ‘s avonds het geluid van krekels. Laat het geluid van een krekeldoosje horen. Eerst vanuit een centraal punt in de ruimte en dan voor iedere leerling afzonderlijk.
2. Beweging	Bewegen op muziek - Voorkeur voor verschillende klanken en bewegingen	<ul style="list-style-type: none">Beluister een cd-opname van “Gymnopédie 1” van E. Satie. Laat de leerling rustig mee schommelen bijvoorbeeld met behulp van een waterbed, door de leerling in het ritme van de muziek rustig heen en weer te wiegen.
3. Stemvorming	Zingen - Maakt willekeurige geluidjes bij muzikaal contact	<ul style="list-style-type: none">‘s Avonds word je moe en ga je gapen. Doe dit en maak overdreven bewegingen met je mond en wacht af hoe de leerling daarop reageert. Imiteer ook de geluiden die de leerling maakt en kijk of de leerling daarna weer op jou reageert. Ga zo zitten dat de leerling goed naar je gezicht kan kijken.

Afsluiting: Afsluiten met lied of vaste cd-opname

Muziekles thema Eten en Drinken

Ontwikkelingsniveau: Lichaamsgebonden ordeningsfase 2

Lied: “Ritselen”- Hanneke Moerdijk (uit: “Plitse pletse”)

Lesdoel: luisteren naar richting geluidsbron; experimenteren met instrumenten

Thema: eten en drinken

Benodigheden: gitaar; 3 doorzichtige plastic flesjes gevuld met water, rijst, droge bonen; handtrom gevuld met rijst/droge bonen.

Introductie: Begroeten met lied “Allemaal in de kring”, van Juul van den Hombergh, met gitaarbegeleiding. (zie bijlage 1 voor notenschrift)

Facetten	Ontwikkelingsstap	Hoe
1. Gehoor – richting geluidsbron	Muziek beleven - Gericht kijken en volgen van geluid	Laat de leerling telkens aan een lichaamszijde (rechts, links, voor, achter) het geluid horen van het gevulde flesje samen met het zingen van het themalied.
2. Gehoor - richting geluidsbron	Muziek beleven - Voorkeur voor verschillende geluiden	Laat de leerling telkens aan een lichaamszijde (rechts, links, voor, achter) het geluid horen van het gevulde flesje samen met het zingen van het themalied en kijk naar verschil in positieve of negatieve reactie van de leerling op de verschillende geluiden.
3. Instrumentgebruik - experimenteren	Ritmisch muziek maken met instrumenten - Handen op instrument houden	a) Nodig de leerling uit om een hand op een gevuld flesje te houden en de hoorbare bewegende inhoud te voelen. b) Nodig de leerling uit om met een hand te voelen wat in de handtrom ligt. Bijvoorbeeld: peulvruchten of rijst.
4. Instrumentgebruik – experimenteren	Ritmisch muziek maken met instrumenten - Manipuleren met instrumenten	a) Biedt de leerling een gevuld flesje aan. Observeer wat de leerling ermee doet. b) Biedt de leerling de handtrom aan en nodig hem uit tot experimenteren, eventueel samen met jou.

Afsluiting: Afsluiten met lied “Dag, Dag” van Jacqueline van Koolwijk, met gitaarbegeleiding. (zie bijlage 1 voor notenschrift)

Muziekles thema Lente

Ontwikkelingsniveau: Lichaamsgebonden ordeningsfase 3
Lied: “t Is Lente” – J. van Koolwijk uit “Muziek, Natuurlijk!” (zie bijlage 1 voor notenschrift)
Thema: Lente
Benodigheden: Groot doek / laken; drukbel; gitaar; handtrom

Introductie: De muziekles begint met het vaste begroetingslied met gitaarbegeleiding.

Facetten	Ontwikkelingsstap	Hoe
1. Gehoor / klankaspecten – sterk/zacht	Muziek beleven - Geeft reactie op eenvoudige muzikale tegenstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Onder een groot doek ligt een bloembolletje (= een leerling) te slapen. Ssssst. En dan klinkt heel hard.... de wekker! (= spelen op een drukbel) Het bloembolletje komt nu onder de grond / het doek vandaan. • Zing nu het lied. • Vervolgens kan een ander kind het bloembolletje zijn dat wakker wordt gemaakt door het geluid van de wekker.
2. Instrumentgebruik - liedbegeleiding	Ritmisch muziek maken met instrumenten - Klapt bij een klapspelletje	<ul style="list-style-type: none"> • Na het lied een aantal keren te hebben gezongen, klapt de docent mee. De leerlingen worden gestimuleerd dit ook te doen. • I.p.v. meeklappen, gebruikt de docent nu een handtrom en wordt telkens 1 leerling uitgenodigd om samen met de docent op de handtrom te spelen.
3. Instrumentgebruik - experimenteren	Ritmisch muziek maken met instrumenten - Probeert geluid uit een instrument te krijgen	<ul style="list-style-type: none"> • De docent improviseert kort op de handtrom in de nabijheid van een leerling.. Daarna mag telkens 1 leerling improviseren spelen op de trom.
4. Vormgevoel	Bewegen op muziek - Beweegt instinctief mee met muziekjes	<ul style="list-style-type: none"> • (Rolstoel-)dans op cd-opname “Bloemenwals”– Tsjaikowsky.

Afsluiting: De muziekles eindigt met het vaste afscheidslied met gitaarbegeleiding.

Muziekles thema Notenboom / Herfst

Ontwikkelingsniveau: Lichaamsgebonden ordeningsfase 3

Lied: “Notenboom” – J. van Koolwijk uit “Muziek, Natuurlijk!” (zie bijlage 1 voor notenschrift)

Thema: Notenboom / Herfst

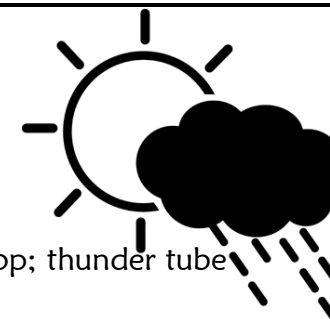
Benodigdheden: gitaar; temple blocks; tobillera; plankcastagnette; cd “Vier jaargetijden”- Vivaldi

Introductie: De muziekles begint met het vaste begroetingslied met gitaarbegeleiding.

Facetten	Ontwikkelingsstap	Hoe
1. Beweging	Bewegen op muziek <ul style="list-style-type: none"> Beweegt instinctief mee met muziekjes. 	<ul style="list-style-type: none"> “Het wandelen” van huis naar het bos waar de notenboom staat, gaat gepaard met het beluisteren van de cd met het <i>derde deel</i> van de herfst uit “De Vier Jaargetijden” van Vivaldi. De docent maakt zelf zittend een stapbeweging op de muziek en stimuleert daarmee de leerlingen om ook te bewegen op de muziek. De docent stemt de snelheid van de bewegingen af op het tempo van de muziek.
2. Instrumentgebruik - experimenteren	Ritmisch muziek maken met instrumenten <ul style="list-style-type: none"> Houdt handen gericht op een instrument Probeert geluid uit een instrument te krijgen 	<ul style="list-style-type: none"> Een noot die uit de notenboom valt, wordt verklankt met telkens één van de muziekinstrumenten. Terwijl de docent de kring rondgaat, krijgt iedere leerling de gelegenheid om het instrument te beluisteren, te verkennen en er mee te experimenteren. Als bovenstaande goed verloopt, kan iedere leerling een verschillend instrument krijgen en ermee experimenteren. De tijd kan afgebakend worden door het spel gelijk te laten lopen met het zingen van het lied.
3. Gehoor / klankaspecten - timbre	Muziek beleven	<ul style="list-style-type: none"> Een noot die uit de notenboom valt, wordt verklankt met telkens één van de muziekinstrumenten. Ieder muziekinstrument heeft een andere klankkleur. Terwijl de docent de kring rondgaat, krijgt iedere leerling de gelegenheid om het instrument goed te beluisteren. Merk je voorkeur voor een klankkleur bij je leerling?
4. Gehoor / klankaspecten – langzaam / snel	Muziek beleven <ul style="list-style-type: none"> Geeft reactie op eenvoudige muzikale tegenstellingen 	<ul style="list-style-type: none"> Kleine (beuken-)nootjes klinken zacht als ze op de grond vallen. Grote noten en kastanjes klinken heel hard!
5. Stemvorming	Zingen -herkent een liedje	<ul style="list-style-type: none"> Het iedere les herhalen van het begin- en eindlied, alsook tijdens dit thema herhalen van het themalied, nodigt de leerling uit om het lied te gaan herkennen en later eventueel mee te kunnen brabbelen / zingen.

Afsluiting: De muziekles eindigt met het vaste eindlied met gitaarbegeleiding.

Muziekles thema Het Weer

Ontwikkelingsniveau: Lichaamsgebonden ordeningsfase 3

Lied: “Achter de wolken” – J. van Koolwijk (zie bijlage 1 voor notenschrift)

Thema: Het weer

Benodigheden: gitaar; diepe tom; (hand)bekken; brushes; zachte stokken; stokken met hardere kop; thunder tube

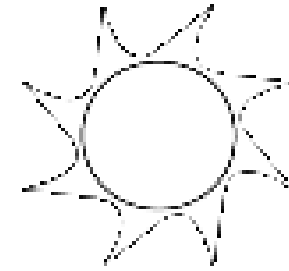
Introductie: De muziekles begint met het vaste begroetingslied met gitaarbegeleiding.

Facetten	Ontwikkelingsstap	Hoe
1. Gehoor / klankaspecten - timbre	Muziek beleven – herkent geluiden, klanken en bewegingen	<ul style="list-style-type: none"> Bij ieder couplet van het lied laat je de bijbehorende klanken op de muziekinstrumenten horen. Hoe reageert de leerling? Heeft hij voorkeur?
2. Instrumentgebruik - experimenteren	Ritmisch muziek maken met instrumenten – houdt handen gericht op een instrument	<ul style="list-style-type: none"> Nodig de leerling uit om terwijl je de tom bespeelt, de handen op het tomvel te leggen om zo de trillingen te voelen. Wellicht gaat de leerling de tom zelf bespelen als jij stopt?
3. Instrumentgebruik - experimenteren	Ritmisch muziek maken met instrumenten – probeert geluid uit een instrument te krijgen	<ul style="list-style-type: none"> Na ieder couplet geef je de leerling de gelegenheid om zelf het muziekinstrument te bespelen. Laat de leerling tegelijkertijd met jou spelen of stimuleer beurtwisseling: jij speelt en stopt en wacht totdat de leerling een fragmentje speelt. Dan speel jij weer, etc.
4. Gehoor / klankaspecten – sterk / zacht	Muziek beleven – geeft reactie op eenvoudige muzikale tegenstellingen	<ul style="list-style-type: none"> Speel op de tom zachte “regendruppels” met je vingertoppen. Zing er eventueel het couplet van de regendruppels bij. Speel daarna op de tom sterke “hagelstenen” die vallen met drumstokken. Zing er eventueel het couplet van de regendruppels bij. Speel zachte klanken met de brushes op de tom, bij het couplet over sneeuwvlokjes. Laat het sterke geluid horen van de onweersdonder met de thunder tube.
5. Stemvorming	Zingen – herkent een liedje	<ul style="list-style-type: none"> Zing het begroetings-, thema- en eindlied. Herkent de leerling de melodie en/of de tekst? Zingt de leerling een woord of woorden mee?

Afsluiting: De muziekles eindigt met het vaste eindlied met gitaarbegeleiding.

Muziekles thema De Zon / het Lichaam

Ontwikkelingsniveau: Lichaamsgebonden ordeningsfase 2

Lied: “Iedereen is blij als de zon schijnt” – J. van Koolwijk (uit: Muziek Natuurlijk!!)
(zie bijlage 1 voor notenschrift)

Thema: De Zon / het Lichaam

Benodigheden: gitaar; cabassa; eventueel: maracas, guiro, schudeitjes

Introductie: De muziekles begint met het vaste begroetingslied met gitaarbegeleiding.

Facetten	Ontwikkelingsstap	Hoe
1. Instrumentgebruik - experimenteren	<ul style="list-style-type: none"> • Manipuleert met een instrumentje • Houdt handen op een instrument 	<ul style="list-style-type: none"> • Bespeel tijdens het zingen van het refrein van het themalied de cabassa of een ander instrumentje. Na het zingen blijf je het instrument bespelen in nabijheid van een leerling. Reageert de leerling op het geluid? Richt hij zich naar het geluid? Wil hij er zelf mee spelen en experimenteren?
2. Muziek beluisteren - sfeer	Muziek beleven <ul style="list-style-type: none"> • Voorkeur voor verschillende klanken • Gericht kijken en volgen van geluid 	<ul style="list-style-type: none"> • Bespeel tijdens het zingen van het refrein van het themalied de cabassa of een van de andere instrumentjes. Bemerkt je een voorkeur voor een bepaald instrumentje bij de leerling? • Volgt de leerling het geluid van het door jou bespeelde instrumentje, terwijl je voor andere leerlingen speelt?
3. Beweging	Bewegen op muziek <ul style="list-style-type: none"> • Voorkeur voor verschillende klanken en bewegingen 	<ul style="list-style-type: none"> • Raak bij het couplet van het themalied de bezongen lichaamsdelen aan bij de leerling of laat de leerling dat zelf doen indien dat mogelijk is.
4. Improvisatie - beweging	Bewegen op muziek <ul style="list-style-type: none"> • Voorkeur voor verschillende klanken en bewegingen 	<ul style="list-style-type: none"> • Een instrumentale opname van het themalied wordt één of een aantal keren beluisterd. Stimuleer de leerling om mee te bewegen of te dansen.
5. Stemvorming	Zingen <ul style="list-style-type: none"> • Heeft gerichte aandacht voor geluid • Maakt willekeurige geluidjes bij muzikaal contact 	<ul style="list-style-type: none"> • Zing het begroetings-, thema- en eindlied. Volgt de leerling jouw klanken / gezicht / lippen? • Maakt de leerling zelf geluiden als je zingt?

Afsluiting: De muziekles eindigt met het vaste eindlied met gitaarbegeleiding.

Bijlage 1 – Liedjes

Liedjes ter ondersteuning van een heen en weer gaande (schommel-)beweging

Zie de uitgebreide beschrijving van bijpassende werkvorm in het schema “Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 1” bij “muziek beleven-ondergaat muziek” en “bewegen op muziek-ondergaat muziek”.

“Ga maar lekker zitten” – Theresia Elderhorst

C F C

Ga maar lek - ker zit - ten, in de schom - mel - stoel.

5 Dm G C Am D7 G

Schom-me - len, schom-me - len, da's een fijn ge - voel.

9 C F C

Ga maar lek - ker zit - ten, in de schom - mel - stoel.

13 Dm G C Am G C

Schom-me - len, schom-me - len, da's een fijn ge - voel!

“Een beetje wind” – Theresia Elderhorst

E - ven een bee - tje wind, e - ven lek - ker waai - en.

E - ven een beet - je wind, e - ven lek - ker fris!

Liedje ter ondersteuning voor het gericht houden van de handen op een instrument

Zie de uitgebreide beschrijving van bijpassende werkvorm in het schema “Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 3” bij “ritmisch muziek maken met instrumenten”

“Geef mij je ene hand” – Theresia Elderhorst

Geef mij je e - ne hand. Geef mij je an - der - e hand. Dan

gaan we sa - men trom - me - len van rom bom bom bom bom.

Liedjes bij de voorbeelden van muzieklessen rondom een thema

“Allemaal in de kring” - Juul van den Hombergh (uit “In de kring”)

Begroetingslied

A E A

Al - le - maal al - le - maal in de kring dan gaan we sa - men zin - gen.

A E A

Al - le - maal al - le - maal in de kring, tra - la-la - la - la - la - la .

Detailed description: This block contains the musical notation for the first two lines of the song 'Allemaal in de kring'. The first line has a treble clef, a key signature of two sharps (F# and C#), and a 6/8 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are 'Al - le - maal al - le - maal in de kring dan gaan we sa - men zin - gen.' Above the staff, the chords A, E, and A are indicated. The second line continues the melody and lyrics, ending with a double bar line. The lyrics are 'Al - le - maal al - le - maal in de kring, tra - la-la - la - la - la - la .' Above the staff, the chords A, E, and A are indicated. A small number '5' is written below the first measure of the second line.

“Dag, Dag” - Jacqueline van Koolwijk (uit “Muziek Natuurlijk!!” – 2011 - ISBN: 978-90-813470-3-7)

Slotlied

G D G

Dag dag Dag dag Dat was het weer, tot de volgen-de keermaar weer.Dag

9 D G

dag Dag dag Dat was het weer, tot de volgen-de keer. Dan gaan we

17 C G D G

sa - men weer mu - ziek ma - ken, tot de volgen-de keer. Dan gaan we

25 C G D G

sa - men weer mu - ziek ma - ken, tot de volgen-de keer.

Detailed description: This block contains the musical notation for the song 'Dag, Dag'. The first line has a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are 'Dag dag Dag dag Dat was het weer, tot de volgen-de keermaar weer.Dag'. Above the staff, the chords G, D, and G are indicated. The second line starts at measure 9 and continues the melody and lyrics: 'dag Dag dag Dat was het weer, tot de volgen-de keer. Dan gaan we'. Above the staff, the chords D and G are indicated. The third line starts at measure 17 and continues: 'sa - men weer mu - ziek ma - ken, tot de volgen-de keer. Dan gaan we'. Above the staff, the chords C, G, D, and G are indicated. The fourth line starts at measure 25 and continues: 'sa - men weer mu - ziek ma - ken, tot de volgen-de keer.'. Above the staff, the chords C, G, D, and G are indicated. The piece ends with a double bar line.

“t Is Lente” – Jacqueline van Koolwijk (uit “Muziek, Natuurlijk!” – 2011 - ISBN: 978-90-813470-3-7)

Themalied

'tIs LEN - TE - IE - DER-EEN WORDT WAK - KER. 'tIs LEN - TE IE - DER-EEN WORDT WAK - KER.

9

BLOE-MEN UIT DE GROND EN VO-GELS FLUIT-EN IN'T ROND 'tIs LEN - TE IE - DER-EEN WORDT WAK - KER.

“Achter de wolken” – J. van Koolwijk (verschenen in notenschrift en op CD in “De Pyramide 2014-I”, CD track 39.)

Themalied

*♩ = 60
1 MIN*

1. SNEEUW, _____ SNEEUW, _____ HOOR JE DE SNEEUW - VLOK - JES DIE DAAR DWAR - RE - LEN?
 2. RE - GEN, RE - GEN, HOOR JE DE RE - GEN - DRUP - PELS DIE DAAR VAL - LEN?
 3. HA - GEL, HA - GEL, HOOR JE DE HA - GEL - STE - MEN DIE DAAR KHAL - LEN?
 4. WIND, _____ WIND, _____ VOEL JE DE WIND - VLA - GEN LANGS JE MANG - EN?
 5. STORM, _____ STORM, _____ HOOR JE DE STORM, _____ O - VER'T LAND HEEN RA - ZEN?

*♩ = 60
1 MIN*

SNEEUW, _____ SNEEUW, _____ HOOR JE DE SNEEUW - VLOK - JES DIE DAAR DWAR - RE - LEN?
 RE - GEN, RE - GEN, HOOR JE DE RE - GEN - DRUP - PELS DIE DAAR VAL - LEN?
 HA - GEL, HA - GEL, HOOR JE DE HA - GEL - STE - MEN DIE DAAR KHAL - LEN?
 WIND, _____ WIND, _____ VOEL JE DE WIND - VLA - GEN LANGS JE MANG - EN?
 STORM, _____ STORM, _____ HOOR JE DE STORM, _____ O - VER'T LAND HEEN RA - ZEN?

VERKLANK DE SNEEUW, REGEN, HAGEL, WIND EN STORM OP MUZIEKINSTRUMENTEN

15 $\text{♩} = 100$
 E B
 ZON, ZON, VOEL JE DE ZON - NE - STRA - LEN JOU VER - MAR - MEN?

17
 E
 ZON, ZON, VOEL JE DE ZON - NE - STRA - LEN JOU VER - MAR - MEN?

21 *TEMPO AD LIB.* B C/B C#/B D/B B⁷/B Rit.
 MAAR KWAM DIE ZON NOU VAN - DAAN? IK DACHT DAT ZE NIEG MAS GE - GAAN, MAAR ZE HEEFT DUS AL DIE TIJD BE -

27 $\text{♩} = 100$
 E B
 STAAN! MMM MM MM MM MM MM MM MM MM MM MM MM,

31
 E
 MMM MMN MM MM MM MM MM MM MM MM MMN MMN.

“Notenboom” – J. van Koolwijk (uit “Muziek, Natuurlijk!” – 2011 - ISBN: 978-90-813470-3-7)

Themalied

1. BIJ EEN GRO-TE NO-TEN-BOOM, HET WAS ALS IN EEN DROOM, HOOR-DE IK EEN VREEMD GE-LUID, WAT WAS DAT VOOR EEN TOON? 2. DE

9 WIND DIE HIELP EEN HAND-JE MEE, VER-STERK-TE HET GE-LUID, HON-DER-DEN GOU-DEN NO-TEN VIEL-EN DE BOOM UIT.

17 3. DANK JE WEL JIJ NO-TEN-BOOM VOOR DE-ZE GRO-TE OOGST. 'KHAD IN DE LEN-TE NIET KUN-NEN GE-LO- VEN ALS JIJ ONS ZO-IETS HAD BE- LOOFD. 4. "GEEN

25 DANK AAN MIJ" ZEI DE NO-TEN-BOOM, "WANT IK HEB NIETS GE- DAAN. 'TIS DE GRO-TE NA-TUUR DIE DOOR MIJ SPEELT, ZO IS HET AL EEUW-EN GE- GAAN."

33 5. AH AH DANK JE WEL DANK JE DANK JE WEL. AH AH DANK JE WEL VOOR DIT GRO- TE NO- TEN - SPEL!

“Iedereen is blij als de zon schijnt” – J. van Koolwijk (uit: “Muziek Natuurlijk!!” – 2011 - ISBN: 978-90-813470-3-7)

Themalied

Ie-der-een is blij ____ als de zon schijnt, de zon schijnt. ____ Ie-der-een is blij ____ als de zon schijnt voor jou en mij!
 9
 Zon op je hoofd, ____ zon op je schou - ders, ____ zon op je arm - en ____ je hand-en en je buik. Zon op je be -
 17
 - nen, ____ je knie-en en je te - nen, ____ zon op je he - le lijf, 'k hoop dat ie schij-nen blijft. Ie - der - een is blij ____
 25
 ____ als de zon schijnt, ____ de zon schijnt. ____ Ie - der - een is blij ____ als de zon schijnt ____ voor jou en mij!

Bijlage 2 - Waaier

Een voorbeeld van een mooie, grote zelfgemaakte waaier die boven de leerling in de puls van een lied bewogen kan worden, zodat het de verplaatsing van de lucht kan voelen.

Zie de uitgebreide beschrijving van deze werkvorm in het schema “Muzikale Werkvormen Lichaamsgebonden ordeningsfase 1” bij “muziek beleven - ondergaat muziek”.

Foto: Theresia Elderhorst

